

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย
An Analysis Study of Karma according to the View of Buddhist
Scholars in Thai Society

พระมหาธีรานนท์ ปริบูรณ์ (ลำสัน)

Phramaha Teeranon Paripunno (Lamson)

พระครูใบฎีกานรินทร์ สีสเตโช, พระครูวินัยธร ธรรมรัตน์ เขมธโร

Phrabidika Narin Silatecho, Phrakhruvinaithorm Dhammarat Khemtharo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

Email: lamteet22@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาความรู้เรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธานุสา 2) เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย และ 3) เพื่อวิเคราะห์กรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

พระพุทธานุสาได้อธิบายเรื่องกรรมในฐานะการกระทำอันเกิดจากเจตนา ที่เป็นกุศล หรืออกุศล ที่แสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมื่อบุคคลได้กระทำกุศลกรรม หรืออกุศลกรรมสำเร็จแล้ว กุศลหรืออกุศลกรรมนั้นจะเป็นปัจจัยให้เกิดผลตามสมควรแก่กรรมนั้น ๆ แต่หากว่าการกระทำใดไร้ซึ่งเจตนา ก็ย่อมไม่มีผลตามกรรมนิยาม กล่าวคือไม่เป็นกรรม ไม่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แม้ว่าการกรรมนั้นจะเล็กน้อยหรือทำมาช้านานประการใดก็ตาม ผลแห่งกรรมคือวิบากนั้นจะติดตามไปต้องได้รับผลเมื่อถึงโอกาส

ทัศนะเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย เป็นความพยายามอธิบายให้เห็นว่า คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งแยกประเภทแห่งกรรมไว้เป็นกี่ประเภท และกรรมแต่ละประเภทยุทธินั้นมีนามบัญญัติไว้อย่างไร มีลักษณะ และทำหน้าที่ต่างกันอย่างไรบ้าง ส่วนในเรื่องของกรรมวิบากหรือผลแห่งกรรม เป็นการแสดงเพื่อให้ เห็นความเป็นไปแห่งกรรมวิบากโดยประการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการขจัดข้อกังขาในปัญหาที่ว่า กรรมมีผล

จริงหรือไม่ หากกรรมมีผลจริงแล้วไซ้ กรรมนั้นจะให้ผลเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร
อกุศลกรรมความชั่วช้าที่เรียกว่าบาป

วิเคราะห์กรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาอันมีพื้นฐานมาจากกิเลส ที่แสดงออกมา ทางกาย วาจา และ ใจ เมื่อบุคคลกระทำความกรรม เช่นใด ก็ย่อมได้รับผลของกรรมเช่นนั้น มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว เป็นกฎแห่งเหตุและผล เรียกอีกอย่างว่า “กฎแห่งกรรม” เมื่อมนุษย์มีการกระทำดี ย่อมทำให้ได้รับผลดี เมื่อกระทำชั่วย่อมทำให้ได้รับผลชั่ว

คำสำคัญ: กรรม, นักปราชญ์ชาวพุทธ, สังคมไทย

Abstract

This research article has objectives as follows: 1) to study the knowledge of karma in Buddhist scriptures, 2) to study the views of karma of Buddhist scholars in Thai society and 3) to analyze karma according to the views of Buddhist scholars in Thai society. This research is a qualitative research and the data obtained are descriptive analysis.

The results of research found that:

Buddhism explains karma as refers to actions arising from the intention that is wholesome (Kusala) or unwholesome (Akusala), which is expressed physically, verbally and mentally when the wholesome or unwholesome action has been done. That wholesome or unwholesome action will be a factor for the proper effect on that action. But if any action is unintentional would have no effect according to the definition of karma that is, not karma not according to the law of karma even if the karma is small or has been done for a long time. The result of karma is that the adversity will follow and must be affected when given the opportunity.

Views of Karma of Buddhist scholars in Thai society, it is an attempt to explain how severe the misunderstanding of karma is, how many types of karma are divided into Buddhist teachings? and how each type of karma is

defined, what are its characteristics and functions? As for the matter of karma or the result of karma to show see the possibility of karma in various ways. This eliminates the doubt about whether karma is effective or not. How will the effect be the same or different? Evil deeds are called sins.

Analyzing karma according to the views of Buddhist scholars in Thai society, karma is an intentional action based on defilements which expressed through body, speech and mind. There are good karma and bad karma. It is the law of cause and effect, also known as the “law of karma”. When human do good karma, he will get good results, when human do evil, he will get bad results.

Keywords: Karma, Buddhist Scholars, Thai Society

1. บทนำ

ในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท ความสงบสุขร่มเย็นของผู้คนในสังคมเกี่ยวเนื่องกับการบำเพ็ญคุณธรรม 2 ประการ คือ 1) สีสสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และ 2) ทิฏฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกันไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561: 145) ซึ่งสงเคราะห์ลงในสารานุกรมธรรม คือ คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ (อง.ฉก. (ไทย) 36/283/546) ในทางตรงกันข้าม หากผู้คนในสังคมใดมีความเห็นหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งดังที่กล่าวมาแตกต่างกัน ย่อมทำให้สังคมแตกแยกและเกิดความวุ่นวายขึ้นในที่สุด คำว่า “กรรม” ซึ่งมีมูลเหตุมาจาก “เจตนา” คือ ความตั้งใจ หรือ ความจงใจ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม” (อง.ฉก. (ไทย) 36/334/771) เพราะเหตุนี้ คำว่า กรรม จึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อในสังคมชาวพุทธ โดยมีความเห็นตรงกันว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่การกระทำของผู้คนในหลายโอกาส ผลของกรรมหรือการกระทำที่ยังไม่ส่งผลให้เห็น เพราะเหตุปัจจัยสนับสนุนยังไม่บริบูรณ์ (ขุ.ปฎิ. (ไทย) 68/160-161/782) ชาวพุทธบางส่วนจึงถือโอกาสหาเหตุผลกระทำกรรมที่ไม่ดีอยู่รำไป

ในคัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต นิทานสูตร ว่าด้วยเหตุเกิดของกรรม พระพุทธองค์ตรัสว่า

“คนเขลา (ยอมทำ) กรรมที่เกิดเพราะโลภะ โทสะ และโมหะ กรรมใดที่คนเขลานั้นทำแล้ว น้อยหรือมากก็ตาม กรรมนั้น ให้ผลในอัตภาพ (ของผู้ทำ) นี้แหละ วัตถุอื่น (ซึ่งจะเป็นที่รับผลของกรรมนั้น) ไม่มี เพราะเหตุนี้ ภิกษุผู้รู้ (ละ) โลภะ โทสะ โมหะ เสียแล้ว ยังวิชาให้เกิดขึ้น ก็พึงละทุกคติทั้งปวงได้” (อง.ตักก. (ไทย) 34/473/118)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า กรรม เป็นผลแห่งการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เมื่อบุคคลทำกรรมด้วยอำนาจของโลภะ โทสะ และโมหะ จะมากก็ตามหรือน้อยก็ตาม ย่อมต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้นสืบไป ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต โพฆณฺคสูตร ว่าด้วยกรรมและวิบากของกรรม พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กรรม 4 ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้ว ประกาศให้ทราบ 4 ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี” (อง.จตุก. (ไทย) 35/237/592-593)

เพราะเหตุนี้ กรรม คือ เจตนาที่กระทำทางกาย วาจา และใจ กรรมดีเรียกว่ากุศลกรรม กรรมไม่ดีเรียกว่าอกุศลกรรม ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงประกาศให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของสัตว์ทั้งหลายว่า บุคคลจะเป็นคนดีหรือคนไม่ดีเพราะชาติกำเนิดก็หาใช่ไม่ แต่จะเป็นคนดีหรือคนไม่ดีก็เพราะกรรม คือการกระทำของตนเองเท่านั้น คำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวว่า สัตว์ทั้งหลายทุกประเภท ย่อมมีการกระทำ จะอยู่หนึ่ง ๆ เหมือนสิ่งปราศจากชีวิต เช่น ก้อนกรวด ก้อนหินนั้นหาไม่ได้ ก็สิ่งทีบุคคลทั้งหลายกระทำ เรียกว่า กรรม การกระทำที่เกี่ยวข้องด้วยกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็นกระทำดีหรือกระทำชั่ว เรียกว่า กรรม เมื่อเอยถึงกรรมแล้วสามัญชนในโลกสันนิวาสน มักจะเพ่งเล็งไปทางฝ่ายอกุศลกรรมเป็นเป้าหมาย ในกรณีนี้จะพียงเห็นได้ เช่น เมื่อบุคคลได้ประสบพบเห็นผู้ใดผู้หนึ่งต้องภัยได้ทุกข์ เกิดความสลดสังเวชสลดใจขึ้นมาก็มักจะพึมพำว่า โธเอ๋ย กรรมของเขาแท้ๆ ดังนี้ หรือแม้แต่ในขณะที่ตนเองได้ประสบกับชะตากรรมเคราะห์ร้าย ได้รับความทุกข์และภัยขนาดหนัก ก็มักจะกล่าววาจาบ่นออกมาว่า กรรม ๆ กรรมของกูแท้ ๆ ดังนี้ แต่เมื่อคราวที่ตนประสบโชคดี ย่อมไม่มีใครจะกล่าวว่า เป็นกรรม (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ.9), 2552: 60-61)

ในอีกแง่มุมหนึ่ง กรรมนี้เป็นกุศลสากลแก่สรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าที่มีอยู่ในวัฏจักรนี้ เรื่องของกรรมนี้จึงมิได้จำกัดแต่ในพุทธศาสนาเท่านั้น มีทั่วไปแก่สรรพสัตว์โดยไม่จำกัด ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ชั้นใดก็ตาม เมื่อกระทำความดีแล้วย่อมได้รับผลดี และตรงกันข้ามถ้าทำกรรมชั่วแล้วย่อมได้รับผลชั่วแห่งการกระทำนั้น เพราะการกระทำอย่างนั้นเป็นการลงโทษตัวเอง ย่อมส่งผลในปัจจุบัน และการส่งผลแบบข้ามภพข้ามชาติ เกี่ยวกับเรื่องนี้ เมื่อว่าตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา สัตว์ทั้งหลายที่ยังไม่เข้าถึงอมตมหานิพพานได้ฉันใด สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสารอยู่ตราบนั้น การเวียนว่ายตายเกิดก็ต้องอาศัยกรรมดีและกรรมไม่ดีที่ตนเองทำไว้ เหมือนกับพืชทั้งหลายอาศัยเชื้อเกิดขึ้นนั่นเอง แต่ในปัจจุบันหลักคำสอนเรื่องกรรมซึ่งเป็นคำสอนหลักในทางพุทธศาสนาไม่ค่อยได้รับความสนใจศึกษาเท่าที่ควร เพราะภาษาในพระไตรปิฎกเป็นภาษาที่อ่านแล้วเข้าใจได้ยากสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่ว ทำให้ในปัจจุบันสังคมมนุษย์ซึ่งเป็นสังคมบุขาววัตถุ มองข้ามการให้ผลของกรรมในอนาคตมุ่งเน้นแต่จะแสวงหาความสุขโดยไม่สนใจว่า จะได้อะไรโดยชอบธรรมหรือไม่ ทำให้เกิดการเบียดเบียนคดโกงในสังคมก่อให้เกิดความไม่สงบในสังคมปัจจุบัน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาเรื่องกรรม จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะวิจัยเกี่ยวกับการอธิบายเรื่องกรรมของนักปราชญ์ทางพุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยเข้าใจเรื่องกรรมได้ง่ายขึ้น และเพื่อจะได้ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าในเรื่องกรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้เรื่องกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธไทย
3. เพื่อวิเคราะห์กรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) โดยมีลำดับขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเรื่องกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนา การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ธรรมบท วรรณกรรมเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เฉพาะเรื่องกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนา

2. รวบรวมข้อมูลเรื่องกรรมและการอธิบายเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย ที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการทราบ

3. วิเคราะห์ข้อมูลเรื่องกรรมและการอธิบายเรื่องกรรมที่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสสของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการทราบ และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย” ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความรู้เรื่องกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาทัศนะเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธไทย 3) เพื่อวิเคราะห์กรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย โดยมีประเด็นสรุปผลของการศึกษาดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษาความรู้เรื่องกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนา

เมื่อพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้วทำให้ทราบว่ากฎแห่งกรรม เป็นกฎสากล เป็นกฎธรรมชาติที่ทำหน้าที่ดูแลและการกระทำที่แผ่ค่าทางจริยธรรมของมนุษย์ จะมีการบันทึกการกระทำของแต่ละบุคคลและคอยโอกาสที่จะให้ผลตอบแทน เป็นหลักแห่งความจริง เป็นสิ่งสลับซับซ้อน (สมภาร พรหมทา, 2542: 311) พระพุทธเจ้าทรงนำหลักกรรมมาแก้ไขเรื่องการแบ่งชั้นวรรณะโดยชาติกำเนิด การที่คนเราจะเป็นคนถ้อย คนต่ำทราม เป็นคนสูง ฯลฯ ไม่ใช่เพราะชาติกำเนิดหรือเพราะการบันดาลของอำนาจใด ๆ แต่เพราะกรรมอันเป็นการกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เกิดผลของการกระทำ เรียกว่ากฎแห่งกรรมจึงทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข โดยมีหลักเชื่อว่าถ้าบุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีและตรงกันข้ามถ้าทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลทอບแทนเช่นเดียวกัน ดังพระพุทธพจน์ว่า “ยาทิสํ วปะเต พิซํ ตาทิสํ ลปะเต ผลํ กลยณการี กลยณํ ปาปะการี บุคคหว่านพิซเช่นโต ยอมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว” (ขุ.สุ. (บาลี) 25/660/801, ม.ม. (ไทย) 13/707/550) กรรมคือการกระทำของบุคคลที่แสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจ การกระทำทั้งสามทางนี้ที่สำคัญที่สุดคือทางจิตใจ เพราะการกระทำทางกายวาจาล้วนเกิดจากจิตใจเป็นผู้สั่งการทั้งสิ้นและการสั่งการของจิตใจที่แสดงออกทางกายวาจา กรรมดีกระทำแล้วได้ผลดี ไม่ร้อนใจในภายหลัง ส่วนกรรมชั่วกระทำ

แล้วให้ผลชั่วคือ ร้อนใจภายหลัง (ขุ.ธ. (ไทย) 25/15-16/28-29) ในพุทธศาสนาถือว่าบุคคลจะกระทำดีหรือชั่วนั้นย่อมมีสาเหตุมาจากจิตใจก่อนเสมอ หากไม่มีจิตเป็นผู้สั่งการหรือไม่มีเจตนาแล้ว ย่อมไม่มีผลแห่งกรรม ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐ สำเร็จแล้วด้วยใจ หากคนมีใจชั่วก็จะพูดหรือทำชั่วตามไปด้วยเพราะความชวานั้น ทุกข์ย่อมติดตามด้วยเพราะความตึ้นสุขย่อมติดไปตามดุจเงาติดตามตัวฉะนั้น” (ขุ.ท. (ไทย) 25/1-2/23-24) แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธรองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าสรรพสิ่งย่อมเกิดมาจากเหตุและดับไปก็เพราะเหตุโดยมรณังถึงหลักปฏิจจสมุปบาทว่าเป็นของลึกลับซึ่งยิ่งนัก สัตว์ทั้งปวงต้องยุ่งเหยิงวุ่นวายต้องเวียนเกิดเวียนตายก็เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดซึ่งปฏิจจสมุปบาทนี้ หมู่สัตว์จึงยุ่งเหมือนขอด้ายของช่างทุก เป็นปมยุ่งยุ่งเหมือนกระจุกด้วย เหมือนหย้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง เมื่อตายแล้วมักไม่ข้ามพ้นอบาย ทุกคติวินิบาตและสงสาร (ที.ป. (ไทย) 10/95/57) เราจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อความศรัทธาที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา เชื่อด้วยหลักเหตุผลในเรื่องกรรมว่าเกิดขึ้นจากความเชื่อในเรื่องกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง (กัมมสัทธา) คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนาคือจงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรมคือเป็นความชั่วความดีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าแง่เปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอ้อนวอนหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น เชื่อว่าวิบาก เชื่อผลของกรรม มีจริง (วิปากสัทธา) คือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุผล ผลดีจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตาม กรรมของตน (กัมมัสสกตาสัทธา) (เทวินทร์ เหล็งศักดิ์ดา, 2561: 3) ทั้งนี้เพราะกรรมได้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ กรรมจึงเป็นหลักธรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม บุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงมีทุกข์หรือสุขนั้นมีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้นมิใช่การกระทำของผู้อื่น ดังนั้นกรรมจึงเกิดจากการกระทำของตัวเอง มิใช่มีใครมากำหนดการกระทำดี เรียกว่ากรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่ากรรมชั่ว ในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผล เรียกว่า วิบาก ที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับ

หลักกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกสามารถจำแนกได้ตามนี้ คือจำแนกตามทางที่แสดงออกได้ 3 ทางคือ ทางกาย (กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และทางใจ (มโนกรรม) จำแนกตามคุณภาพของกรรมได้ 2 อย่าง คือ กรรมดี (กุศลกรรม) และกรรมชั่ว (อกุศลกรรม) จำแนกตามเวลาที่เกิดจะได้ 2 อย่าง คือ กรรมเก่า และกรรมใหม่ จำแนกตาม

ลักษณะของกรรมจะได้ 4 ประเภท คือ 1) กรรมดำ มีวิบากดำ 2) กรรมขาว มีวิบากขาว 3) กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว และ 4) กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากกรรมทั้งไม่ดำและขาว (บุญเสมอ แดงสังวาล, 2546: 74) เป็นกรรมที่จะส่งผลไปนิพพาน และจำแนกตามลักษณะความประพฤติผู้ที่ทำกรรม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ และอกุศลกรรมบถ 10 ประการ ตามหลักพุทธศาสนากล่าวถึงลักษณะของกรรมดีและกรรมชั่ว ลงในคำว่า บุญและบาป ซึ่งเป็นคำที่ใช้แพร่หลายอยู่ก่อนแล้วในครั้งพุทธกาล และมีความหมายในทางโชคและความศักดิ์สิทธิ์ปนอยู่ด้วย พุทธศาสนารับเข้ามาใช้ในความหมายเท่าที่ปรับเข้ากับหลักการของตนได้ ส่วนกุศลและอกุศล เดิมใช้ในความหมายอย่างอื่น เช่น ฉลาด ชำนาญ คล่องแคล่ว สบายดี มีสุขภาพ เป็นต้น พุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับโนกรรมของจิตที่ไถ่ล้าง ซึ่งมีผลต่อคติที่ไปในชาติหน้าโดยนัยนี้ กุศลและอกุศลจึงเป็นศัพท์วิชาการทางธรรมอย่างแท้จริง ส่วนบุญและบาป ท่านมักใช้อยู่ในวงแห่งคำสอนสำหรับชาวบ้าน หรือชีวิตของชาวโลก (คณะสงฆ์ธรรม, 2535: 58)

การให้ผลของกรรมตามหลักพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับจิตใจ ระดับบุคลิกภาพ ระดับวิถีชีวิตบุคคล และระดับสังคม จะเห็นได้ว่า ระดับที่ 1 และ 2 คือ ผลภายในจิตใจ และบุคลิกภาพ เป็นขอบเขตที่กรรมนิยามเป็นใหญ่ ระดับที่ 3 เป็นขอบเขตที่กรรมนิยามกับสมมตินิยามเข้ามาสัมพันธ์กัน ส่วนระดับที่ 4 เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการส่งผลของกรรม 3 ระดับแรก ในส่วนแห่งองค์ประกอบที่ส่งเสริมและขัดขวางการให้ผลของกรรมนั้น ขึ้นต่อองค์ประกอบต่าง ๆ 4 คู่ ที่เรียกว่า สมบัติ (ข้อดี) และวิบัติ (ข้อเสีย) (อภิ.วิ. 35/840/458-9) อย่างละ 4 ประการ กล่าวคือ สมบัติ 4 ได้แก่ คติสมบัติ หมายถึง การเกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น หรือประเทศที่เจริญ เหมาะสม และเกื้อกูล, อุปธิสมบัติ หมายถึง การมีสุขภาพร่างกาย ตลอดถึงรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณที่ดี, กาลสมบัติ หมายถึง การอยู่ในสมัยที่บ้านเมืองสงบสุข ผู้ปกครองดี ผู้คนมีศีลธรรม เป็นต้น และปโยคสมบัติ หมายถึง การประกอบกิจได้ตรงกับความถนัด ทำอะไรถูกกาลเวลา ถูกจังหวะ เป็นต้น ส่วนวิบัติ 4 ได้แก่ สภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับสมบัติทั้ง 4 ประการที่ได้อธิบายไว้ อย่างไรก็ตามผู้ประกอบกรรมดีย่อมไม่ติดอยู่เพียงขั้นที่มุ่งหวังผลที่เป็นโลกธรรม (ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ) ตอบสนองแก่ตน เพราะกุศลกรรมที่แท้จริงเกิดจากกุศลมูล อโลภะ โทสะ โมหะ เขาจึงทำกรรมด้วยจาคะ สละอกุศลในใจ และเผื่อแผ่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ทำกรรมด้วยเมตตากรุณาช่วยคนอื่นให้พ้นทุกข์ และสนับสนุนความอยู่ร่วมกันโดยสุขสงบมีไมตรี ทำกรรมด้วยปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อโพธิ เพื่อให้ธรรมแพร่หลาย

ครองใจคน และครองสังคม ซึ่งจัดเข้าได้ว่า เป็นกรรมชั้นสูงสุด คือกรรมที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

4.2 ทศนะเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธไทย

ในที่นี้จะกล่าวถึงทศนะเรื่องกรรมของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย 2 ท่าน ได้แก่ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ.9) และอาจารย์วศิน อินทสระ ที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในงานวิจัยเล่มนี้สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1. ทศนะเรื่องกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9) (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9), 2552: ความนำ) นั้นได้อธิบายออกมาในรูปแบบของวรรณกรรมที่ป็นี่ ซึ่งเริ่มด้วยอารัมภกถา เป็นความพยายามอธิบายให้ท่านผู้มีปัญญาได้เห็นถึงความไม่เข้าใจในเรื่องกรรมของศาสตราจารย์เจ้าลัทธินอกศาสนา มีท่านปุณณกัสนป ศาสตราจารย์เป็นต้น อันเป็นผลร้ายทำให้ศาสตราจารย์เหล่านั้นพากันบัญญัติลัทธิโง่เขลาเป็น มิฉฉาภิภูฏฐิ เข้าลักษณะเป็นนัตถิกิทธิ อเหตุกิทธิ และอกิริยิทธิ บังอาจสั่งสอนเรื่องกรรมผิดไปจากสภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงเป็นเหตุให้ศาสตราจารย์เจ้าลัทธิตั้งพร้อมกับสาวกบิรวารพากันลงนรก หลังจากที่ตายจากโลกนี้ไป เพราะโทษที่มีความเข้าใจไม่ถูกต้องตามครรลองแห่งกรรม จนถลำตัวล่องมิฉฉาภิภูฏฐิอุกศลกรรมบถอันเป็นบาปหนัก ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าความเข้าใจผิดในเรื่องกรรมมีโทษสถานหนักร้ายแรงเพียงใด เสร็จจากการอธิบายความเป็นอารัมภกถาแล้ว ได้นำท่านผู้มีปัญญาไปศึกษาเรื่องกรรมตามแนวทางที่ปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งการพรรณนาไว้เป็น 3 ภาค คือ

ภาคที่ 1 พรรณนาถึงประเภทแห่งกรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่า ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แบ่งแยกประเภทแห่งกรรมไว้เป็นกี่ประเภท และกรรมแต่ละประเภทนั้นมีนามบัญญัติไว้ว่าอย่างไร มีลักษณะและทำหน้าที่ต่างกันอย่างไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น เมื่อสาธุชนผู้มีปัญญาใคร่ทราบประเภทแห่งกรรมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ก็อาจจะค้นคว้าหาความรู้เอาได้จากข้อความกรรมที่ป็นี่ภาคที่ 1 นี้

ภาคที่ 2 พรรณนาถึงกรรมวิบากหรือผลแห่งกรรม เพื่อแสดงให้เห็นความเป็นไปแห่งกรรมวิบากโดยประการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการขจัดข้อกังขาในปัญหาที่ว่า กรรมมีผลจริงหรือไม่ หากกรรมมีผลจริงแล้วไซ้ กรรมนั้นจะให้ผลเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร อุศลกรรมความชั่วช้าที่เรียกว่าบาป ให้ผลวิบากเป็นทุกข์เป็นโทษหนักเบาเช่นใด และกุศลกรรมความดีที่เรียกว่าบุญ ให้ผลวิบากเป็นความสุขความเจริญดีงามมากน้อยเป็น

ประการใด เมื่อสาธุชนผู้มีปัญญาใคร่จะทราบคำตอบในปัญหาเหล่านี้ ก็อาจจะค้นคว้าหาความรู้เอาได้จาก การอธิบายความในกรรมที่ปนิภาคที่ 2 นี้

ภาคที่ 3 กรรมทหนะหรือการเผาผลาญกรรม หรือการเผาผลาญกรรม ภาคนี้ นับว่าสำคัญที่สุด เพราะแสดงให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายทาง พระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การเผาผลาญสังหารกรรม อันเป็นตัวพิษหรือตัวการบันดาลประชาสัตว์ให้ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในห้วงมหลัย กล่าวคือวัฏสงสาร เพื่อจะได้เป็นผู้หมดเวรกรรมนำเข้าสู่แดนพระนิพพาน ดังนั้น เมื่อสาธุชนผู้มีปัญญาใคร่จะศึกษาให้ทราบอย่างแจ่มชัดลงไปว่า เหตุใด ในทางพระพุทธศาสนาจึงสั่งสอนให้เผาผลาญกรรม และกรรมที่ควรแก่การเผาผลาญให้หมดสิ้นออกไปจากขันธสันดานได้แก่ กรรมอะไร วิธีการที่จะสังหารเผาผลาญกรรมนั้นจะต้องทำอะไร พิวิเศษสำหรับสังหารเผาผลาญกรรมคืออะไร ทั้งเมื่อได้พยายามสังหารเผาผลาญกรรมให้หมดสิ้นไปแล้วจักมีคุณานิสงส์มากมายมโหฬารประการใด ต้องการทราบคำตอบในปัญหาเหล่านี้ ก็อาจที่จะค้นคว้าหาความรู้เอาได้จากการอธิบายความในกรรมภาคที่ 3 นี้

ท่านผู้มีปัญญาทั้งหลาย การอธิบายความเรื่องกรรมอันกว้างใหญ่ลึกซึ้ง ได้แบ่งการพรรณนาไว้ถึง 3 ภาคเช่นนี้ ก็ด้วยมีความประสงค์จะทำความเข้าใจให้บังเกิดขึ้นแก่ผู้ใคร่ศึกษา เพราะพิจารณาเห็นว่าเรื่องกรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุดทางพระพุทธศาสนา ทรงไว้ซึ่งคุณค่าควรแก่การศึกษาให้เกิดความเข้าใจถูกต้องเป็นอย่างยิ่ง สมัยใดไม่มีพระพุทธเจ้าอุบัติ สมัยนั้นประชาสัตว์จะไม่มีโอกาสรับทราบเรื่องกรรมโดยตลอดสายได้เลย เป็นอันขาด ด้วยว่า การประกาศเรื่องกรรมอันถูกต้องตามความเป็นจริงนี้ จะมีปรากฏอยู่ก็แต่เฉพาะกาลที่โลกมีพระบรมพุทธศาสนาเท่านั้น ศาสดาจารย์เจ้าลัทธิอื่นใด ถึงแม้จะมีปัญญามากมายเพียงไร ก็ไม่สามารถที่จะประกาศเรื่องกรรมให้ละเอียดและถูกต้องตั้งแต่ต้นจนถึงกรรมทหนะ คือ การเผาผลาญสังหารกรรมได้ เมื่อกล่าวโดยนัยนี้ จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่จักให้ท่านผู้มีปัญญาทราบว่า การที่เราได้เกิดมาในชาตินี้มีโอกาสดังเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ได้มีโอกาสศึกษาเรื่องกรรมตลอดสายตามที่พระองค์ทรงสอนไว้ ทั้งมีความเข้าใจเรื่องกรรมอันเป็นเหตุไม่ให้อำนาจความคิดลงไปสู่ห้วงแห่งมิจฉาทิฐิ จนต้องพาตัวไปสู่อบาย เพราะมิจฉาทิฐิอุกฤษฏกรรมบันดาลให้เป็นไป ต้องนับได้ว่ากรณีเช่นนี้เป็นโชคดีที่เรา กำลังได้รับอยู่ ซึ่งจะหาผู้โชคดีเช่นเรานี้ได้ไม่มากนักในโลกจักรวาล

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9) (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9), 2552: 622) อธิบายการพ้นจากอบายภูมิอย่างถาวรไม่กลับไปอบายภูมิอีกเลย คือ

การได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล เริ่มตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปเพราะเหตุว่าการที่บรรลุธรรมจะเป็นปัจจัยสำหรับตัดกองทุกข์อันเกิดจากการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอีกอย่างมากไม่เกิน 7ชาติ ตามพระพุทธฎีกาที่ว่าไว้แล้วยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ผ่านพ้นจากอภายภูมินอกจากจะพ้นจากอภายภูมิแล้วยังจะเข้าถึงพระนิพพานซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดทั้งหลายทั้งปวงด้วยเมื่อกรรมถูกเผาผลาญจนหมดแล้ว วัฏสงสารก็จักถึงความสูญสิ้นไปด้วยท่านยังกล่าวถึง การที่จะเข้าถึงความดับกรรมทั้งหลายว่า กุศลกรรมมีความเกี่ยวเนื่องกันกับอกุศลกรรม เพราะการที่เราจะทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็เพราะมาจากกิเลส คืออวิชชาตัณหา อุปาทานด้วยกันทั้งสิ้น

2. ทศนะเรื่องกรรมของวคิน อินทสระ (วคิน อินทสระ, 2555: 140) นั้นได้อธิบายออกมาในเรื่องหลักกรรมและสังสารวัฏ ซึ่งนับว่าเป็นซีกหนึ่งของพระพุทธศาสนา คือเป็นซีกโลกิยะ เมื่อนำเอาหลักอริยสัจ 4 มาพิจารณาเรื่องตาย-เกิด ก็เป็นเรื่องของอริยสัจ 2 ข้อต้น คือทุกข์กับสมุทัย กล่าวคือตัณหา อันเป็นเหตุให้คนและสัตว์ยังต้องเกิดต่อไป เมื่อเกิดมาแล้วต้องทุกข์ต่อไป ในราตรีที่ตรัสรู้นั้น พระพุทธเจ้าทรงได้ญาณ 3 ญาณ 2 ข้อต้น ก็เป็นพระญาณอันเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลายและของพระองค์เอง ส่วนญาณที่ 3 (อาสวกขยญาณ) เป็นพระญาณอันเป็นไปเพื่อความสิ้นสุดแห่งการเวียนว่ายตายเกิด ถ้าการเวียนว่ายตายเกิดไม่มี คนเราเกิดมาเพียงชาติเดียวแล้ว การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าจะมีความหมายอะไรนักหนา นิโรธและมรรคจะเป็นธรรมอันประเสริฐได้อย่างไร แต่เพราะมีกรรมมีการเวียนว่ายตายเกิดนั่นเอง อริยสัจ 4 จึงเป็นพระญาณอันล้ำลึกของพระบรมศาสดา

บางคนกล่าวว่าที่ความเกิดเป็นทุกข์นั้นหมายถึง ความเกิดขึ้นของกิเลสตัณหา ในใจ ความเกิดขึ้นของอหังการ มมังการ (ความยึดมั่นว่าตัวเรา ของเรา) ไม่ใช่การเกิดจากท้องแม่ ความเห็นนี้มีส่วนถูกเหมือนกันแต่แคบไป เพราะการเกิดจากท้องแม่ก็เป็นทุกข์เหมือนกัน อย่างที่เห็น ๆ กันอยู่แล้ว อนึ่ง ถ้าถือว่าความเกิดที่ตรัสในนิเทศแห่งอริยสัจ หมายถึงการเกิดขึ้นของอหังการ อหังการแล้วความแก่และความตายก็ควรจะหมายถึง ความแก่และความตายของอหังการ มมังการด้วยเหมือนกัน ความตายของอหังการ มมังการเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ด้วยหรือ ควรจะเป็นสุขอย่างยิ่งดังพระพุทธพจน์ ที่ว่า “อสมิมานสฺส วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขํ การถอนอสมิมานะเสียได้เป็นความสุขอย่างยิ่ง” (วคิน อินทสระ, 2555: 141)

อีกอย่างหนึ่ง ในนิเทศแห่ง “ชาติ” ในมหาสติปัฏฐานสูตร (วคิน อินทสระ, 2555: 141) ก็ระบุชัดว่า หมายถึงการเกิดจากท้องแม่ มีพระพุทธพจน์ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจเป็นไฉน ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์... ที่ว่าความ

เกิดนั้นเป็นไฉน หมายถึงความเกิดขึ้น การหยั่งลง การบังเกิดขึ้นใหม่ของสัตว์ทั้งหลาย ในพวกสัตว์นั้น ๆ คือการปรากฏขึ้นแห่งขันธ การมีอายตนะ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ)” พระพุทธภาษิตนี้ บ่งชี้ทีเดียวว่า หมายถึงการเกิดเป็นตัวตนจากท้องมารดา นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานอื่น ๆ อีกมาก อันแสดงว่า ความเกิดที่พระพุทธเจ้าตรัสนั้น หมายถึง การเกิดเป็น ตัวตน เป็นบุคคล มีขันธและอายตนะ การเวียนว่ายตายเกิดจะล้นสุดลง ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้น ได้พัฒนาจิตถึงที่สุด ละกิเลสตัณหาได้สิ้นเชิง สิ้นกรรมอันเป็นเหตุให้เกิดอีก เรื่องกิเลส กรรม และการเวียนว่ายตายเกิด จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และอย่างจำเป็น คือแยกกัน ไม่ได้ หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏ จัดเป็นหลักคำสอนสำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา

4.3 วิเคราะห์เรื่องกรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธในสังคมไทย

การอธิบายการให้ผลของกรรมและการพ้นจากกรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ ทางด้านศาสนาของไทยส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนเรื่องกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ อรรถกถาธรรมบท และในวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมจะมีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

กฎแห่งกรรม หรือกรรมนิยาม เป็นกฎข้อหนึ่งของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ กระบวนการก่อกรรม และการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุ เป็นผลซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา คำว่า กรรมนั้น แปลว่า การกระทำซึ่งเป็นคำกลาง ๆ ถ้าหากเป็นการกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการ กระทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม แต่ถ้าจำแนกตามการแสดงออกของกรรม แบ่งออกเป็น 3 ทาง คือ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมอำนาจของกรรมเป็นใหญ่ในโลกและไม่มีอำนาจใด เสมออำนาจของกรรมยิ่งใหญ่มากที่สุด ไม่มีอำนาจใดทำลายล้างได้ แม้อำนาจของกรรมดีไม่อาจ ทำลายอำนาจของกรรมชั่วและอำนาจของกรรมชั่วไม่อาจทำลายอำนาจของกรรมดีได้อย่าง มากที่สุดมีอยู่คือการทำความดีให้มาก ให้สมำเสมอก็อาจทำให้อำนาจของกรรมชั่วที่ได้ทำมา ตามถึงได้ยาก ดังมีเครื่องขวางกันไว้ ซึ่งเปรียบเสมือนวังหนัผู้ร้ายที่วิ่งไล่ตามมา ถึงมีกำลัง แข็งแรงวิ่งเร็วกว่าผู้ร้ายก็ย่อมยากที่ผู้ร้ายจะวิ่งไล่ทัน ความแข็งแรงของผู้วิ่งหนีกรรมชั่วก็ทำ ให้อะไรอื่น คือความสมำเสมอของการทำความดีนั่นเองเมื่อมองในแง่ของมนุษย์ กฎแห่งกรรม เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดย มนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิต โชคชะตาของมนุษย์เรื่องนรกและสวรรค์ และภพภูมิต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าเมื่อได้ทำกรรมใดไปในชาตินี้หรือปัจจุบันนี้กรรมนั้นต้องเป็นอุปสรรคเหนี่ยวรั้ง

หรืออุปสรรคกรรม และกรรมนั้นมีความหนักพอที่จะส่งผลไปในชาติหน้า ซึ่งถ้าเป็นอกุศลกรรมก็จะไปเกิดในอบายภูมิ หรือทุคติภูมิ มีการเกิดในนรกการเกิดเป็นเปรต การเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานหรือเกิดเป็นอสุรกายแต่ถ้าเป็นอสุรกาย กรรมก็จะไปเกิดในสุคติภูมิ วรรณกรรมที่กล่าวถึงเรื่องนรกและสวรรค์มีอยู่ไม่กี่ชิ้นซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือเตภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง โลกที่ปกสาร จักกภาพทีปนี ซึ่งทั้ง 3 ชิ้นนี้เกิดในสมัยสุโขทัยและอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ไปในแนวทางเดียวกัน และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลายมีวรรณกรรมของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหลายท่านที่กล่าวถึงเรื่องกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ดังเช่นผลงานเรื่องกรรมทีปนีของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9) ก็ได้รับแนวทางการอธิบายจากไตรภูมิพระร่วงและคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9) อธิบายถึงการดับกรรม สรุปได้ว่าการดับกรรมต้องดับที่สาเหตุการเกิดกรรม คือดับผัสสะ ไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น ไม่ประกอบกรรมชั่วและกรรมดีได้อีก ได้กล่าวว่าไม่มีความสำคัญในการเผาผลาญอกุศลกรรม แต่ควรเร่งเผาผลาญอกุศลกรรม เพราะเมื่ออกุศลกรรมถูกทำลายล้างไปหมดแล้ว อกุศลกรรมก็ไม่จำเป็นต้องทำต่อไป ก็จะถึงความมอดไม่สูญเสี่ย่อยยับไปเอง เมื่อกรรมถูกเผาผลาญจนหมดแล้ว วัฏฏะสงสารก็จักถึงความสูญสิ้นไปด้วยท่านยังกล่าวถึงการที่จะเข้าถึงความดับกรรมทั้งหลายว่า อกุศลกรรมมีความเกี่ยวเนื่องกันกับอกุศลกรรม เพราะการที่เราจะทำอกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็เพราะมาจากกิเลส คืออวิชชาตัณหา อุปาทานด้วยกันทั้งสิ้น โดยปฏิบัติตามหลักของมรรคมงคล 8 การกระทำที่ปราศจากกิเลสจึงไม่จัดเป็นกรรม เป็นเพียงกิริยาและไม่มิวิบาก กรรมวิบากที่เกิดจากกรรมดี กรรมชั่ว ย่อมทำให้เจ้าของกรรมเป็นทุกข์ เดือดร้อนทั้งกายและใจ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า กรรมวิบากที่เกิดจากกรรมดี ย่อมทำให้เจ้าของกรรมเป็นสุขทั้งกายและใจ ทั้งโลกนี้และโลกหน้าดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน เวรยชกสูตรสรุปได้ว่า ผู้ประพฤติกุศลกรรมบถ 10 คือ ประพฤติทางกาย วาจาใจ ย่อมได้รับความทุกข์ในชาตินี้และไปเกิดในทุคติในชาติหน้า ผู้ประพฤติกุศลกรรมบถ 10 คือประพฤติดี ทางกาย วาจาใจ ย่อมได้รับความสุขในชาตินี้และไปเกิดในสุคติในชาติหน้า

วคิน อินทสระ ท่านเปรียบกรรมเหมือนกับรถที่ติดไฟ เมื่อไฟเขียวเปิดแล้ว รถที่อยู่ข้างถึงแม้จะมีกำลังน้อยก็ย่อมออกไปได้ก่อน พอผ่านไประยะหนึ่งรถที่มีกำลังดีกว่าย่อมแซงหน้าขึ้นไปได้ ผลของอาสันนกรรมนี้ให้ผลก่อนก็จริงแต่ให้ผลในระยะสั้น เมื่อสิ้นแรงอาสันนกรรมแล้ว ก็เป็นโอกาสของอาจินณกรรมหรือพหุกรรม คือกรรมที่ตนเคยทำไว้จนเคย

จีน เคยทำไว้จนเป็นนิสัยจะให้ผลต่อไพบูลย์ อินทสระ ได้จำแนกประเภทบุคคลที่จะได้รับผลจากการสร้างกรรมเอาไว้ 5 ประเภทคือ

5.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

เรื่องกรรมเป็นสิ่งที่มามีผลในด้านจริยธรรมของมนุษย์ในสังคมไม่ว่าจะเป็นสมัยพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบันรวมถึงการดำรงชีวิตของคนในสังคมและการสอนเรื่องกรรมตามทัศนะของนักปราชญ์ชาวพุทธนั้นสามารถจะนำไปประยุกต์ใช้กับการสอนศีลธรรมแก่คนในสังคมได้ ดังนั้นจึงควรพัฒนาการสอนเรื่องกรรมโดยใช้ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไทย

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกฎแห่งกรรมกับปัจจุสมุปบาท
2. การศึกษาวิเคราะห์ความเข้าใจเรื่องกรรมของผู้คนในสังคมไทยยุคปัจจุบัน
3. การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในเรื่องของกรรมที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- มหาหมกุฎราชวิทยาลัย. (2534). **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2542). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทวินทร์ เหลืองศักดิ์ดา. (2561). ศึกษาวิเคราะห์กรรมในคัมภีร์พระพุทธานุศาสน. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาพระไตรปิฎกศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญเสมอ แดงสังวาล. (2546). **เกิดเพราะกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- คณะสหายธรรม. (2535). **กรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอิทธิธรรม มหาธาตุวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. 9). (2552). **กรรมที่ปณี**. จัดพิมพ์โดย สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสงขลา แห่งที่ 2 วัดชัยมงคลพระอารามหลวง จังหวัดสงขลา.
- วสิน อินทสระ. (2555). **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. จัดพิมพ์เป็นธรรมทานโดย ชมรมกัลยาณธรรม. สมุทรปราการ: บริษัท ขุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด.